

Broj:1096/10

POSEBAN IZVJEŠTAJ

-PROBLEMI I RIZICI MALOLJETNIČKIH BRAKOVA-

Banja Luka, 07.10.2010.

I UVOD

Postupajući po službenoj dužnosti u skladu sa ovlaštenjima utvrđenim Zakonom o ombudsmanu za djecu¹, Ombudsman za djecu Republike Srpske konstatuje potrebu podnošenja Posebnog izvještaja kojim ukazuje na povredu osnovnih prava i interesa djece, prije svega njihovog nesmetanog psihofizičkog razvoja, zaštitu zdravlja i obrazovanja do kojih dolazi usljed zasnivanja bračnih i vanbračnih zajednica u vrijeme dok su još djeca.

Konvencija je pravni akt i ona obavezuje države koje su je prihvatile na postupanje u skladu sa njenim zahtjevima i osnovnim principima.

Prihvatajući Konvenciju, država prihvata i da poštuje odgovornosti, prava i dužnosti roditelja ili, ako je takav slučaj članova šire porodice ili zajednice ili drugih lica zakonski odgovornih za dijete, da na način koji je u skladu sa razvojem sposobnosti djeteta obezbijede, upute i usmjeravaju dijete u ostvarivanje njegovih prava koja su priznata u ovoj Konvenciji..²

II OVLAŠTENJA OMBUDSMANA

Nadležnosti i ovlaštenja Institucije Ombudsmana za djecu utvrđena su zakonom kojim je između ostalog uređeno-

U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Ombudsman za djecu postupa u okviru Ustava, zakona i drugih propisa i opštih akata, kao i međunarodnih ugovora i opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava, rukovodeći se načelom pravičnosti i morala.³

Ombudsman za djecu:

1. prati usklađenost zakona i drugih propisa u Republici Srpskoj koji se odnose na zaštitu prava djeteta s odredbama Ustava Republike Srpske, Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta,
3. prati primjenu svih propisa koji se odnose na zaštitu prava i interesa djeteta,
4. prati povrede prava i interesa djeteta,

¹ Zakon o ombudsmanu za djecu /"Službeni glasnik Republike Srpske" broj 103/08/

² UN Konvencija o pravima djeteta, član 5.

³ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 3.

6. predlaže preduzimanje mjera za zaštitu prava i interesa djeteta, kao i za sprečavanje štetnih postupanja koja ugrožavaju prava i interese djeteta.⁴

Ombudsman za djecu je ovlašten da Vladi, odnosno Narodnoj skupštini podnese inicijativu za izmjene i dopune zakona i drugih propisa i opštih akata, ako smatra da do povrede prava djeteta dolazi zbog nedostatka u propisima, kao i da inicira donošenje novih zakona, drugih propisa i opštih akata kada smatra da je to od značaja za ostvarivanje prava djeteta.⁵

III RELEVANTNI PROPISI

UN Konvencija o pravima djeteta

Prihvatajući Konvenciju država prihvata obavezu da prava garantovana Konvencijom obezbijedi za svako dijete, te da u svim aktivnostima koje se tiču djece od primarnog značaja budu interesi djeteta bez obzira na to da li ih sprovode javne ili privatne institucije za socijalnu zaštitu, sudovi, administrativni organi ili zakonodavna tijela.

Države članice se obavezuju da djetetu obezbijede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete i preduzimanje u tom cilju svih potrebnih zakonodavnih i administrativnih mjera.

Države članice se staraju da institucije, službe i ustanove koje su odgovorne za brigu ili zaštitu djece budu u skladu sa standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti bezbjednosti i zdravlja i broju i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.⁶

Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1981.godine

- poziva države na preduzimanje svih odgovarajućih mjera, uključujući i zakonodavne, radi izmjene ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i praksi koji predstavljaju diskriminaciju žena,⁷

⁴ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 5.

⁵ Zakon o ombudsmanu za djecu, član 7.

⁶ UN Konvencija o pravima djeteta, član 3.

⁷ Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena, član 2.

- obavezuje države na preduzimanje svih odgovarajućih mjera u svim oblastima, uključujući i zakonodavne kako bi osigurali pun razvoj i napredovanje žene te korištenje i uživanje ljudskih prava i osnovnih sloboda,⁸
- utvrđuje da sklapanje braka djeteta nema nikakav pravni učinak, te se države obavezuju preduzeti sve potrebne mjere, uključujući i zakonodavne radi utvrđivanja najnižih godina života za sklapanje braka.⁹

Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji brakova iz 1962.godine

- Obavezuje na preduzimanje svih neophodnih mjera u cilju ukidanja takvih običaja, zakona i praksi obezbjeđujući između ostalog, potpunu slobodu u izboru bračnog druga, čime se eliminišu u potpunosti dječiji brakovi i vjeridbe mladih djevojaka prije puberteta, uspostave odgovarajuće kazne gdje je to potrebno i uspostave civilni ili drugi registar u kome će svi brakovi biti zabilježeni,¹⁰
- Države ugovornice ove Konvencije će preduzeti pravne mjere radi određivanja minimalnog starosnog doba za brak.¹¹

Ustav Bosne i Hercegovine

Ustav Bosne i Hercegovine u članu II utvrđuje da će Bosna i Hercegovina i oba njena entiteta obezbijediti najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, te da će se uživanje prava i sloboda navedenih u članu II Ustava i međunarodnim dokumentima navedenim u Aneksu I obezbijediti svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.

⁸ Isto, član 3.

⁹ Isto, član 16.

¹⁰ Konvencija o pristanku na brak, minimalnoj dobi za zaključivanje braka i registraciji brakova, preambula

¹¹ Isto, član 2.

Ustav Republike Srpske

Temelj Ustavnog uređenja Republike Srpske je poštovanje ljudskog dostojanstva i zaštita ljudskih prava i osnovnih sloboda u skladu sa međunarodnim standardima.

Ustavom je utvrđeno da

porodica, majka i dijete imaju posebnu zaštitu,
da se brak i odnosi u braku i porodici uređuju zakonom, te
da roditelji imaju pravo i dužnost da se staraju o podizanju i vaspitanju djece.¹²

Porodični zakon¹³

Porodičnim zakonom Republike Srpske utvrđeno je da Republika Srpska obezbjeđuje posebnu zaštitu porodici, majci i djetetu u skladu sa međunarodno priznatim ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

Zakon u članu 36. utvrđuje da:

1. Brak ne može zaključiti lice koje nije navršilo 18 godina života.
2. Iz opravdanih razloga sud može u vanparničnom postupku dozvoliti zaključenje braka maloljetniku starijem od 16 godina, ako utvrdi da je to lice tjelesno i duševno sposobno za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka.

Prijedlog za dozvolu zaključenja braka može podnijeti zainteresovano maloljetno lice.

3. Prije donošenja odluke sud će pribaviti mišljenje organa starateljstva.¹⁴

Zakon ostavlja mogućnost, da samo izuzetno i u opravdanim situacijama, sud može dozvoliti zaključenje braka licu starijem od 16 godina, pod uslovom da je tjelesno i duševno sposobno za vršenje prava i dužnosti koje iz braka proizilaze, što zahtijeva da se u svakom

¹² Ustav Republike Srpske, član 36.

¹³ Porodični zakon Republike Srpske/"Službeni glasnik RS" broj 5402/

¹⁴ Porodični zakon, član 36.

konkretnom slučaju cijeni šta je opravdani interes koji će dozvoliti zaključivanje braka djeci prije punoljetstva.

Pri tome se uvijek traži i mišljenje centra za socijalni rad.

Krivični zakon ¹⁵

Krivični zakon Republike Srpske u namjeri da zaštiti dijete, jer ovo jesu djeca, utvrđuje odgovornost i

- punoljetnog lica koje je u vanbračnoj zajednici sa maloljetnikom ali i
- odgovornost roditelja koji maloljetnom licu dozvoli vanbračnu zajednicu.

Zakonom je ovo krivično djelo određeno kao življenje u vanbračnoj zajednici, pri čemu se podrazumijeva da je to življenje u zajednici dobrovoljno i sporazumno. Dakle, i sam maloljetnik saglasan je sa takvom zajednicom života i za istu je dao svoj pristanak.

Ako saglasnosti maloljetnika nema, odnosno ako isti nije dao pristanak na življenje u vanbračnoj zajednici, onda je u pitanju neko drugo krivično djelo protiv polnog integriteta ili protiv slobode i prava čovjeka i građanina.

Za postojanje ovog krivičnog djela, prema samom zakonu, nisu od uticaja razlozi koji su doveli do ove zajednice - loši odnosi u porodici, materijalna situacija i slično, niti je od uticaja dogovor da će se brak zaključiti kao što nije od uticaja ni vrijeme trajanja same zajednice.

Drugi oblik ovog krivičnog djela postoji kada roditelj, usvojlac ili staralac dopusti maloljetniku život u takvoj zajednici ili ga na to navodi.

Polazeći od obaveze i odgovornosti roditelja da se prije svih staraju o zdravom odrastanju svoje djece, zakonodavac je njihovu dozvolu i dopuštenje a ne samo navođenje na život u vanbračnoj zajednici sankcionisao.

Pod pojmom dopuštenja prema zakonu /komentar na član 204 /treba podrazumijevati-

sve one radnje koje su suprotne obavezama roditelja kao odgovornog lica za podizanje i pravilan razvoj maloljetnika, kao što su npr. omogućavanje ili stvaranje uslova za održavanje takve zajednice, nepreduzimanje mjera da se takva zajednica spriječi ili prekine, bez obzira

¹⁵ Krivični zakon Republike Srpske, "Službeni glasnik RS" broj 49/03

da li je nepreduzimanje takvih mjera izraz izvršiočeve popustljivosti, ravnodušnosti, nedovoljnog osjećaja odgovornosti ili njegove saglasnosti sa odlukom maloljetnika.

Pod navođenjem, u smislu ovog krivičnog djela /komentar na član 204/ treba podrazumijevati-

svaku radnju kojom se maloljetno lice podstiče da živi u vanbračnoj zajednici, kao što je nagovaranje, obećavanje nagrade, stavljanje u izgled određenih pogodnosti i sl.

Odgovornost roditelja, usvojioca i staraoca, po zakonu, postoji ako je maloljetniku dozvoljeno da živi u vanbračnoj zajednici sa drugim licem, iz čega se može tumačiti da su roditelji odgovorni i u slučaju kada je maloljetnik u vanbračnoj zajednici sa drugim maloljetnikom.

Krivični zakon pri tom sankcioniše punoljetno lice koje živi sa maloljetnikom uzrasta od 14-16 godina.

Zakon dakle ne sankciniše vanbračnu zajednicu života punoljetnog lica i maloljetnika uzrasta od 16-18 godina što se dovodi u vezu i sa odredbama Porodičnog zakona koje ovim licima, pod uslovima utvrđenim zakonom omogućava zaključenje bračne zajednice.

Pri tome sankcije koje zakon predviđa zaista ne odgovaraju težini učinjenog, s obzirom da je članom 204 utvrđena novčana kazna ili kazna zatvorom do dvije godine, a ako je djelo učinjeno iz koristoljublja učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine.

Program zdravstvene politike i strategije za zdravlje u Republici Srpskoj do 2010. godine¹⁶

Programom je kao osnovni, najvažniji i trajni cilj zdravstvene politike utvrđena obaveza stalnog unapređivanja zdravlja, te unapređivanje uslova koji utiču na zdravlje.

Posebni ciljevi, koji se između ostalog odnose i na unapređenje zdravlja mladih, utvrđuju:

- da će djeca i adolescenti biti obuhvaćeni Programom unapređenja zdravlja u porodici, školi i savjetovalištim,

¹⁶ Program zdravstvene politike i strategije za zdravlje u Republici Srpskoj do 2010. g. "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 56/02

- da će se stvoriti uslovi za adekvatno obrazovanje,
- da će u okviru Programa unapređenja zdravlja posebno mjesto imati zdravi odnosi među polovima i mjere za izbjegavanje trudnoće kod maloljetnica.

Strategija razvoja porodice u Republici Srpskoj 2009-2014.g.¹⁷

Strategija razvoja porodice u Republici Srpskoj do 2014. godine kao jedan od strateških ciljeva definisala je potrebu razvijanja mreže institucija i servisa za pomoć porodici u podizanju i vaspitanju djece.

Pomoć djeci i mladima o pitanjima i problemima sa kojima se susreću na svom putu odrastanja svakako su porodična savjetovišta i savjetovišta za mlade, u kojima bi članovi porodice mogli dobiti potrebnu stručnu pomoć i podršku-psihološku, pravnu, pedagošku i drugu pomoć o svim pitanjima sa kojima se porodica danas susreće i na koje teško dolazi do odgovora.

IV ANALIZA

Problem bračnih i vanbračnih zajednica sa maloljetnim licima je problem koji je danas prisutan a da i ne znamo stvarni broj djece u tim zajednicama, niti koja je donja dobna granica djece koja žive u takvim zajednicama.

Brak je po definiciji zakonom uređena zajednica života žene i muškarca.

Brak se zasniva na slobodnoj odluci muškarca i žene da zaključe brak, na ravnopravnosti bračnih supružnika, međusobnom poštovanju i uzajamnom pomaganju¹⁸.

Problem maloljetničkih brakova može se posmatrati iz više uglova, zakonodavnog, ekonomskog, socijalnog, ali bez obzira o kojoj vrsti problema se govori jedno je sigurno-ove zajednice ostavljaju posljedice na djecu i njihov psihofizički razvoj.

¹⁷ Narodna skupština Republike Srpske usvojila je Strategiju razvoja porodice u Republici Srpskoj za period 2009-2014/"Službeni glasnik Republike Srpske" broj 15/09/

¹⁸ Porodični zakon, član 4.

Uticaj tradicije, nizak nivo obrazovanja, neinformisanost ili bilo koji drugi faktor koji doprinosi zaključivanju braka kod djece ili njihov život u vanbračnoj zajednici ne može biti opravdanje ni odgovor na postupanje odraslih i njihov odnos prema ovom problemu.

Ta djeca stupanjem u brak suočavaju se sa onim životnim teškoćama koje nisu u stanju nositi, njihov život se naglo mijenja i od njih se očekuje da preuzmu odgovornost za svoje odluke. Ali ove odluke nisu samo njihove, zakonodavac je upravo, imajući u vidu njihovu zrelost i mogućnost donošenja tako važnih životnih odluka, obavezao druge subjekte da procijene i odluče da li je to što oni hoće zaista njihov najbolji interes i da li su oni tjelesno i duševno sposobni za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka.

Na žalost, danas imamo situacije da roditelj, ne samo da dopusti takvu zajednicu već dijete na to i navodi.

Ono što dodatno zabrinjava u tim situacijama je neadekvatna reakcija institucija kojima su slučajevi prijavljeni.

Država se obavezuje djetetu obezbijediti takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit. To je zahtjev i Konvencije i svih domaćih propisa, ali to je prije svega potreba djeteta- zaštita i briga za njegov pravilan razvoj.

Dobrobit djeteta od 14 ili 15 godina ne može biti brak bez obzira što neki to pokušavaju pravdati činjenicom da je njoj tamo dobro i da se dobro udala, ili činjenicom da je majka to prihvatila i o tome obavijestila školu i da škola nema obavezu ništa dalje preduzimati.

To je, s jedne strane potpuno nerazumijevanje obaveze da se djetetu obezbijedi takva zaštita koja je neophodna za njegovu dobrobit, a da ne govorimo o posljedicama po razvoj djeteta i pravima koja su djeci garantovana, a sa druge strane je to odsustvo odgovornosti za razvoj djeteta i njegove potrebe i najčešće, prebacivanje odgovornosti na nekog drugog.

Stručnjaci upozoravaju da ovakve zajednice mogu imati nesagledive posljedice ne samo za djecu koja stupaju u brak već i za društvo u cjelini.

Njihovi brakovi nisu samo njihov problem, društvo bi se moralo suočiti sa razlozima i motivima djevojčice od 13 ili 14 godina koja se odluči na taj korak, ali i učiniti odgovornijim sve one koji u tome i ne vide problem.

Institucija je, u namjeri da dođe do podataka koji govore o opravdanosti zasnivanja bračnih zajednica maloljetnika, što je prema Porodičnom zakonu uslov za davanje dozvole za njihovo

zaključivanje, zatražila podatke svih osnovnih sudova u Republici Srpskoj o broju zaključenih brakova sa maloljetnim licem u periodu od 2006 do 2009.godine, te mišljenje centra za socijalni rad koji se u svakom konkretnom slučaju traži.

Prema dobijenim podacima u Republici Srpskoj je od 2006 do 1.11.2009. godine zaključeno 268 brakova sa maloljetnim licem.

To su samo prijavljeni i registrovani slučajevi za koje je sud dao dozvolu, to su dakle zaključeni brakovi sa maloljetnim licem.

Ako neko i pomisli da to nije veliki broj, stav Institucije je da je svaki broj veliki, jer oni su samo djeca koja nisu u stanju ostvariti ciljeve bračne zajednice, to su djeca kojima još uvijek treba roditeljska briga i u vremenu kada i sami postaju roditelji. Pitanje je dodatno koliko te zajednice opstaju, ali je sigurno da ostavljaju posljedice bez obzira na vrijeme njenog trajanja.

Prema dobijenim podacima u 2006. i 2007. godini bilo je mnogo više zaključenih brakova nego u 2008. i 2009.god. i istovremeno nema opština u kojima je taj broj u porastu. Tabela 1.

osnovni sud	2006.	2007.	2008.	2009.	ukupno
Teslić	9	8	2	3	22
Novi Grad	2	3	2		7
Banja Luka	5	4	2		11
Doboj	5	12	11	5	33
Modriča	9	7	10	4	20
Bijeljina	10	19	9	8	46
Prijedor					8
Trebinje	2	3	5	2	12
Gradiška					12
Zvornik	6	3	1	3	13
Vlasenica					2
Prnjavor					17

Srebrenica					7
Mrkonjić Grad					10
Sokolac	2	2	3	4	11
Kotor Varoš					14
Derвента	4	2		3	9
Foča	4	4	1		9
Višegrad	1	1	2	1	5
UKUPNO:					268

Statistički podaci o broju poroda maloljetnica i dalje upozoravaju. Tabela2.

	GODINA PORODA			
Godina rođenja porodilje	2006	2007	2008	2009
1988	80			
1989	38	108		
1990	13	60	126	
1991	3	17	44	104
1992	2	6	17	47
1993			4	17
1994				8
1995				1
	136	191	191	177

Analizom dobijenih podataka, Ombudsman za djecu je pokušao dobiti odgovore na sljedeća pitanja:

1. Šta su opravdani razlozi za zaključenje braka maloljetnika?

Prema dobijenim podacima najčešće situacije koje se u postupku konstatuju i koje opravdavaju davanje dozvole za zaključenje braka maloljetnika su već zasnovane vanbračne zajednice, trudnoća ili zajednički život u inostranstvu.

Karakteristični primjeri za navedene situacije su:

a) već zasnovane vanbračne zajednice

1. A.X. ima 16 godina i 13 dana,

živi u vanbračnoj zajednici mjesec dana u kući njegovih roditelja,

on ima 23 godine, završio osnovnu školu i radi građevinske poslove,

2. A.X. ima 16 godina i 20 dana,

7 mjeseci žive u vanbračnoj zajednici u kući njegovih roditelja,

završila osnovnu školu i ne radi

b) trudnoća

1. B.X. ima 16 godina i 15 dana,

završila osnovnu školu,

napustila 1.razred srednje škole zbog zasnivanja vanbračne zajednice

u 8 mjesecu trudnoće

2. B.X. ima 16 godina i 5 mjeseci

završila osnovnu školu,

srednju školu napustila,

6 mjeseci žive zajedno i u 3 je mjesecu trudnoće

c) zajednički život u inostranstvu-njegovi roditelji žive vani

C.X. ima 17 godina i 10 mjeseci

napustila 4 razred srednje škole,

budući suprug živi i radi u inostranstvu,

ne navodi se ni trudnoća ni materijalna situacija ni bilo koji drugi razlog

koji bi opravdao zaključenje braka samo dva mjeseca prije punoljetstva i

napuštanje završnog razreda srednje škole

Ono što zabrinjava je činjenica da su već zasnovane vanbračne zajednice razlog za traženje dozvole za zaključivanje braka. Takve zajednice dovode do trudnoće vrlo često i prije navršene 16 godine života, a onda se čeka njen 16. rođendan da bi se ispunio zakonom utvrđeni uslov da se sudu podnese zahtjev.

Sprečavanje vanbračnih zajednica, odnosno njihovo onemogućavanje i postupanje u skladu sa važećim zakonskim odredbama koji regulišu ovu oblast, sigurno bi doprinio smanjenju broja zaključenih brakova sa maloljetnim licima.

2. Koliko postupak traje?

Postupak se vodi vrlo brzo.

O podnesenom zahtjevu za davanje dozvole za zaključenje braka u pravilu nema spora jer su i maloljetnici, roditelji, centar za socijalni rad- svi saglasni da se brak zaključi, što sud svojim rješenjem konstatuje.

Vrlo često zahtjev se podnosi upravo u trenutku kad maloljetnik napuni 16 godina života. Prisutne su i situacije da se svi odriču prava na žalbu kako bi se sam postupak dodatno ubrzao.

3. Da li centar za socijalni rad dajući mišljenje u postupku utvrđuje najbolji interes za dijete?

Prema Porodičnom zakonu prije donošenja odluke po podnesenom prijedlogu za dozvolu za zaključenje braka, sud uvijek pribavlja mišljenje organa starateljstva. Organ starateljstva po istom zakonu dužan je da preduzme sve potrebne mjere radi zaštite ličnih i imovinskih prava i interesa djeteta.

Centar za socijalni rad u svom mišljenju uglavnom konstatuje namjeru

maloljetnika da zaključi brak, izjavu roditelja na tu okolnost, te mišljenje ljekara. Na osnovu istog predlaže sudu da odobri zaključivanje braka.

Centar za socijalni rad dajući mišljenje za zaključenje braka maloljetnika najčešće navodi da je stručni tim centra saglasan sa podnesenim prijedlogom.

Centar pri tome ne navodi sastav stručnog tima, kako bi se vidjelo koji su to profili stručnjaka učestvovali u postupku pred centrom u davanju mišljenja.

Kod nekih centara mišljenje daje pravnik, a kod nekih centara direktor ustanove.

Postoje i situacije da centar ima tipski obrazac, u kojem se navodi:

Povodom zahtjeva maloljetnog _____ iz _____ kojim traži mišljenje za zaključenje braka sa _____ iz _____ organ starateljstva donio je sljedeći zaključak

NEMA smetnji da se maloljetnom _____ iz _____ odobri zaključenje braka sa _____ iz _____ .

Pri donošenju ovakvog zaključka imalo se u vidu sljedeće

- maloljetnik _____ želi zasnovati bračnu zajednicu uz saglasnost roditelja,
- socijalno-ekonomski status porodice budućih supružnika je dobar
- sveukupna psihološka zrelost maloljetnika u skladu je sa njegovom kalendarskom dobi

Mišljenje centra uglavnom se svodi na konstatacije da maloljetnik to želi, da je to njegova slobodna volja, da nije pod pritiskom, da su i roditelji saglasni sa tim, pri čemu izostaje stručna ocjena centra o interesu djeteta, o tome da li je to najbolji interes za to dijete, da li je njegov zahtjev opravdan, da li je sposoban odgovoriti zahtjevima sl.

Ocjena centra da je psihološka zrelost maloljetnika u skladu sa njegovom kalendarskom dobi teško se može prihvatiti kao opravdanje za davanje pozitivnog mišljenja centra.

Ocjena da su stvoreni svi socio-ekonomski uslovi za uspješan brak ne proizilazi iz nalaza, odnosno iz istog se ne vidi koji su to uslovi stvoreni koji opravdavaju brak maloljetnika, posebno uspješan brak.

4. Da li je i u jednom slučaju pokrenut postupak odgovornosti?

Nema informacija o tome da li je i protiv jednog roditelja pokrenut postupak odgovornosti u skladu sa važećim zakonima, mada su takvi postupci pokrenuti protiv lica koja žive u vanbračnoj zajednici sa maloljetnim licem.

5 . Koliko godina ima punoljetno lice koje zaključuje brak sa maloljetnikom?

Brak najčešće zaključuju djevojčice i one imaju najčešće 16 godina i samo par dana ili još neki mjesec više.

Brak najčešće zaključuju sa licima koja su 2,3 do 5 godina stariji od njih, ali ima i onih situacije da je razlika u godinama i 10 godina.

6. Kakav je stav roditelja u postupku?

Roditelji su redom saglasni sa zaključivanjem braka.

Najčešće ističu da je njihova kćer sposobna za brak, da je to njena volja i da oni to prihvataju, izražavajući i svoju spremnost da ih pomažu.

7. Da li maloljetnik ide u školu ili je istu napustio?

Dajući saglasnost za zaključenje braka, u postupku se najčešće konstatuje

1. da je maloljetnica napustila školovanje, najčešće srednju školu
2. da je završila samo osnovnu školu, srednju školu nije ni upisala
3. škola se uopšte ne navodi i samo u nekoliko slučajeva se navodi da će
4. školovanje nastaviti u braku

Okrugli sto održan u Banjaluci 5.10.2010.godine

U namjeri da dođe do stavova stručnjaka prije svega zdravstvenih radnika, ali i drugih institucija koje se u svom radu susreću sa ovom problematikom, Ombudsman za djecu je organizovao stručnu raspravu kojoj su prisustvovali predstavnici Kliničkog centra Banja Luka-ginekolog, psiholog, psihijatar i socijalni radnik, predstavnici centra za socijalni rad Banja Luka, Gradiška, Prnjavor, Laktaši, Mrkonjić Grad, Čelinac, Srbac, Prijedor i Kotor Varoš, predstavnici Javnog Fonda zdravstvenog osiguranja, predsjednica Savjeta za djecu Republike Srpske, predstavnici Javnog fonda dječije zaštite, predstavnici Helsinškog parlamenta građana, OSCE, Doma Rada Vranješević, Ministarstva prosvjete i kulture RS, Ministarstva zdravlja i socijalne zaštite RS, Tehničke škole Banja Luka, Džender centra.

Teme koje su bile uvod u diskusiju:

- Psihološki aspekti djece koja stupaju u bračne i vanbračne zajednice, doc. dr Nada Letić
- Rane trudnoće, posljedice po zdravlje i psihofizički razvoj, Dr sc med. Mira Spremo
- Maloljetničke trudnoće, primarijus dr Vladimir Perendija
- Maloljetne porodilje – iskustva u praksi zaštite, mr Jovanka Vuković
- Problemi i rizici bračnih i vanbračnih zajednica maloljetnika, mr Nada Grahovac

Prisutni su redom pozdravili inicijativu Ombudsmana za djecu da se o ovom pitanju govori, naglašavajući kako problem zahtijeva multidisciplinarni pristup, i kako se o problemu i posebno o posljedicama mora otvoreno govoriti kako bi se tražila kvalitetnija rješenja u zaštiti djece po ovom pitanju.

Tema je otvorila čitav niz pitanja, zato je predloženo da razgovori budu nastavljeni, kako bi se svaki od iznesenih problema sagledao iz ugla stručnjaka različitih profila, a sve sa ciljem traženja najboljih rješenja za zaštitu djece i njihovog zdravlja.

Stavovi stručnjaka između ostalog potvrđuju:

- djeca stupaju u brak u vrijeme dok njihov razvoj još uvijek nije završen zato je neophodno aktivnosti usmjeriti u edukativnom pravcu i to u najranijem uzrastu djece,

- svi subjekti zaštite moraju prepoznati važnost ovog problema i porodica i škola i zdravstveni sektor, mediji jer rađanje djece u vremenu dok su još djeca može biti i ekstremno traumatično i sa vrlo ozbiljnim posljedicama na zdravlje maloljetnice,
- ćutanje porodice i škole o temama koje djecu interesuju i koje su sastavni dio njihovog odrastanja dovodi do toga da djeca o pitanjima i problemima o odnosima u vezama informacije dobijaju najčešće od svojih vršnjaka, raznih časopisa ili interneta,
- aktivnosti se moraju usmjeriti u preventivne programe i mjere, jer nedovoljno znanje o prevenciji dovodi do posljedica ne samo po to dijete već za društvo u cjelini,
- strategija razvoja porodice definisala je uspostavljanje mreže ustanova za podršku porodici, a to su prije svega porodična savjetovališta i savjetovališta za mlade koji bi morali biti adresa na kojoj će i djeca i njihovi roditelji dobiti potrebnu stručnu pomoć u cilju prije svega preventivnog djelovanja, ali i onda kad su posljedice već nastupile,
- preventivno djelovanje treba da obezbijede i ciljevi utvrđeni Programom zdravstvene politike i strategije za zdravlje u Republici Srpskoj, koji između ostalog obavezuje na unapređenje zdravlja mladih i zdravog odnosa među polovima,
- neinformisanost ili pogrešna informisanost, nedostatak podrške u porodici i školi djecu dovodi u vrlo teške situacije koje ostavljaju dugotrajne posljedice po njihovo zdravlje,
- sistem dječije zaštite u praksi se, primjenom Zakona o dječijoj zaštiti, suočava sa situacijama kada je vrlo teško odrediti ko je korisnik prava, ko je nosilac prava, a ko ima obavezu za obezbjeđenje istog. Takve situacije su i kad dijete koje prima dječiji dodatak postaje i roditelj.
- praćenje maloljetničkih trudnoća i strateško rješavanje ovog problema otežano je zbog činjenice da je realan broj maloljetničkih trudnoća nepoznat jer je nepoznat realan broj namjernih prekida trudnoće kod maloljetnica,
- nedostatak podrške majci koja rađanjem djeteta u vrijeme dok je i sama dijete bude odbačena i ostaje bez podrške i zaštite i porodice i sredine u kojoj živi,
- nedovoljna povezanost i saradnja svih subjekata zaštite prije svega u preventivnom djelovanju,

Imajući u vidu da:

Rani brakovi djece, a rani su svi prije njihovog punoljetstva, dovode do povrede osnovnih prava djece, prije svega prava na nesmetan psihofizički razvoj, njihovog prava na zaštitu zdravlja i prava na obrazovanje.

Rađajući djecu dok su i sami još djeca, oni se u startu suočavaju sa onim životnim situacijama za koje nisu pripremljeni, a vrlo često djeca iz tih brakova odrastaju u uslovima koji ne osiguravaju njihov pravilan rast i razvoj.

Zato je neophodno:

- učenje djece o njihovom zdravlju mora biti dio obrazovnog sistema i to od najranijeg uzrasta djeteta, prilagođeno njihovom uzrastu i njihovim potrebama,
- razvijati postojeće obrazovne programe i vršnjačke edukacije o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, dobar primjer je rad studenata Medicinskog fakulteta koji vrše edukaciju u školama,
- obezbijediti da se u svim situacijama kada postoje saznanja da dijete živi u vanbračnoj zajednici, preduzmu sve potrebne mjere radi zaštite djeteta i o tome odmah obavijesti nadležni centar za socijalni rad, a škola u tome ima posebnu obavezu i odgovornost,
- centar za socijalni rad je obavezan preduzeti sve potrebne mjere u skladu sa zakonom, kada ima saznanja da dijete živi u vanbračnoj zajednici.
Kao organ starateljstva koji štiti interese djeteta, centar za socijalni rad u postupku davanja mišljenja, mora u svakom konkretnom slučaju utvrditi šta je najbolji interes za to dijete.

To zahtijeva da centar, imajući u vidu mišljenje djeteta i stav roditelja, svoje mišljenje zasniva na stručnoj ocjeni svoga stručnog tima koje mora biti obrazloženo. Mišljenje centra nikako ne mogu biti samo već poznate konstatacije o tome kakav je stav maloljetnika i roditelja. Pored mišljenja učesnika u postupku, mišljenje centra mora jasno da kaže i kakav je nalaz i ocjena stručnog tima koji mišljenje treba i da potpiše.

- obezbijediti da nalaz i mišljenje zdravstvene ustanove o tome da je maloljetno lice duševno i tjelesno sposobno za vršenje prava i dužnosti koje proizilaze iz braka daje zdravstvena ustanova nadležna za nalaze ove vrste,

- radi privremenog zbrinjavanja maloljetne trudnice i majke sa djetetom u situacijama kada su odnosi u porodici do te mjere poremećeni da nije prihvaćena u sredini u kojoj živi, neophodno je u odgovarajućoj ustanovi stvoriti uslove za privremeni smještaj ovih maloljetnica,
- obezbijediti uspostavljanje mreže ustanova i servisa za podršku porodici u skladu sa Strategijom razvoja porodice,
- obezbijediti nadzor nad primjenom Zakona o uslovima i postupku za prekid trudnoće, s obzirom da broj maloljetničkih trudnoća nije poznat upravo iz razloga nepoznavanja broja namjernih prekida trudnoće kod maloljetnice, te obezbijediti adekvatnu evidenciju maloljetničkih trudnoća.

Ombudsman za djecu

mr Nada Grahovac